

تحلیلی از آثار اخلاقی لقمه حرام در اندیشه و رفتار خانواده از منظر روایات

خدیجه نظری^۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۱۵؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۱/۲۵

چکیده

در دین مبین اسلام لقمه حلال همواره به عنوان عاملی مهم در سلامت و سعادت فرد و خانواده مورد تأکید بوده و همواره رعایت آن توصیه می شود؛ اما در این بین، مسئله لقمه حرام، به عنوان مانعی جدی در مسیر دست یابی به سعادت و سلامت، مطرح و پرسش هایی را در این زمینه ایجاد می کند. این پژوهش با هدف بررسی پیامدهای اخلاقی لقمه حرام و تأثیر آن بر اندیشه و رفتار خانواده از منظر مقام معظم رهبری انجام شده است. برای دست یابی به این هدف، از روش توصیفی-تحلیلی با استفاده از منابع کتابخانه ای و فیش برداری به عنوان ابزار جمع آوری اطلاعات استفاده شد. یافته های این تحقیق نشان داد که لقمه حرام تأثیرات اخلاقی منفی قابل توجهی بر دو بعد اندیشه و رفتار خانواده دارد. در بعد اندیشه، مواردی هم چون غفلت زدگی، استبداد رأی و فرورفتن در جهل مرکب؛ و در بعد رفتار، عدم تعادل در رفتار، عدم صداقت در گفتار و از دست دادن آرامش به دلیل فراهم نشدن شرایط قبولی اعمال عبادی، به عنوان پیامدهای منفی تأثیر لقمه حرام بر خانواده مطرح است.

کلیدواژه ها: پیامدهای لقمه حرام، اندیشه و رفتار خانواده، آموزه های روایاتی.



۱. سطح ۳ تفسیر و علوم قرآنی، مدرسه عالی فاطمه معصومه (س)، بندرعباس khadijeh31365@gmail.com



مقدمه

بدون تردید، لقمه حلال در اسلام به عنوان پایه‌ای برای سلامت و سعادت فرد و خانواده، مورد تأکید قرار گرفته است. اما در مقابل، لقمه حرام به عنوان یک چالش جدی، تأثیرات منفی قابل توجهی بر ابعاد وجودی خانواده، از جمله اندیشه، رفتار و گفتار، برجای می‌گذارد. این وضعیت مطلوب نیست؛ زیرا لقمه حرام می‌تواند باعث غفلت، استبداد رأی، جهل مرکب و عدم تعادل در رفتار و گفتار افراد خانواده شود. اما متأسفانه با وجود اهمیت این موضوع، تحقیقات جامع و منظمی در زمینه تأثیرات اخلاقی لقمه حرام بر خانواده، به ویژه از منظر روایات، انجام نشده است. این مسئله شکاف علمی قابل توجهی را در حوزه تأثیرات تغذیه بر اخلاق خانواده ایجاد کرده است. از این رو، تحقیق حاضر در صدد پاسخ به این سؤال محوری است که: «تأثیرات اخلاقی لقمه حرام بر اندیشه و رفتار خانواده از منظر روایات چیست»؟

استفاده از اطلاعات مستند و روایات معتبر، به ما کمک می‌کند تا ارتباط علت و معلولی بین لقمه حرام و پیامدهای اخلاقی آن را بهتر درک کنیم. اهداف این تحقیق شامل بررسی تأثیرات لقمه حرام بر ابعاد مختلف اندیشه، رفتار و گفتار خانواده، شناسایی عوامل تأثیرگذار و ارائه راه کارهایی برای کاهش پیامدهای منفی آن است. اهمیت این مسئله از آن جهت است که لقمه حرام می‌تواند بر تربیت فرزندان و سلامت روابط خانوادگی تأثیر بگذارد. از سوی دیگر خلأ علمی در این زمینه نشان می‌دهد که تحقیقات بیشتری برای درک عمیق تر این موضوع لازم است. محل نزاع و اختلاف در اینجا، تأثیرات لقمه حرام بر ابعاد مختلف زندگی خانواده است که نیازمند بررسی دقیق و مستند است.

در این تحقیق، از روش توصیفی-تحلیلی با ابزار فیش برداری از منابع کتابخانه‌ای استفاده شده است. هدف اصلی، تبیین تأثیرات اخلاقی لقمه حرام بر خانواده، بر اساس روایات است. فرضیه‌های تحقیق شامل تأثیر منفی لقمه حرام بر اندیشه و رفتار خانواده و همچنین ارتباط مستقیم آن با کیفیت روابط خانوادگی و تربیت فرزندان است. پیشینه تحقیق نشان می‌دهد که اگرچه مطالعاتی در زمینه تأثیرات تغذیه بر سلامت

جسمی انجام شده؛ اما تحقیقات جامعی در زمینه تأثیرات اخلاقی لقمه حرام بر خانواده، به ویژه از منظر روایات، وجود ندارد. تحلیل نتایج این تحقیق می‌تواند به درک بهتر تأثیرات لقمه حرام بر خانواده و ارائه راه کارهایی برای بهبود اخلاق و روابط خانوادگی کمک کند. در نهایت، این تحقیق با تأکید بر جنبه های اخلاقی و تأثیرات آن بر خانواده، چشم اندازی را برای تحقیقات آینده در این زمینه ترسیم می‌کند. پیشنهادهای عملی شامل تقویت فرهنگ تغذیه حلال در خانواده ها و ارائه برنامه های آموزشی در این زمینه است.

مفهوم شناسی

۱- تغذیه حرام

تغذیه در لغت به معنای غذا دادن، خوراک دادن، غذا جذب کردن (عمید، ۱۳۶۲، ص ۳۲۷). حرام در لغت به معنای ناروا، امری که به جا آوردنش گناه باشد؛ و آنچه که خوردنش منع شده، ضد حلال (عمید، ۱۳۶۲، ص ۴۲۰)؛ در اصطلاح به رابطه بین مواد غذایی که بدن دریافت می‌کند و نحوه استفاده از آن مواد در جهت تأمین سلامتی بدن را تغذیه می‌گویند (حسینی، ۱۳۷۸، ص ۹).

۲- اندیشه

اندیشه در لغت به معنای فکر، گمان، ترس، بیم (عمید، ۱۳۶۲، ص ۱۶۴)؛ در اصطلاح به معنای به کار بردن خرد در رسیدن به حقایق و کاوش فکری، آمده است (حسینی دشتی، ۱۳۷۹، ج ۷، چ ۱، ص ۳۹۴).

۳- رفتار

رفتار در لغت به معنای روش، سلوک، راه رفتن، طرز حرکت، طرز عمل، و قاعده آمده است (عمید، ۱۳۸۱، ذیل واژه)؛ رفتار در اصطلاح، شیوه معمول عمل و زندگی است. رفتار، واکنش فرد در زندگی عادی و در اوضاع خاص اجتماعی است (توسلی، ۱۳۸۴، ص ۳۲۳)؛ در لغت به معنای روش، رفتن، طرز حرکت، طرز عمل (عمید، ۱۳۶۲، ص ۵۴۵).





الف) پیامدهای اخلاقی لقمه حرام در اندیشه افراد خانواده

گناهان موجب زنگاری قلب و سیاهی می شود. وقتی دل انسان بسته شود و راه ادراکی قفل گردد، چنین افرادی در خانواده، مطالب را وارونه می فهمد و برعکس عمل می کند؛ لذا گرفتار فکر و اندیشه پلید و عمل زشت می شود و در تربیت فرزندان نیز مرتکب اشتباهات فاحش و دچار نقص هایی جبران ناپذیر می شود.

تغذیه حرام سرچشمه همه یا بسیاری از گناهان است. حضرت امیرالمؤمنین علی علیه السلام به کمال فرمود: «إِنَّ اللِّسَانَ يَنْزَحُ مِنَ الْقَلْبِ وَالْقَلْبُ يَقُومُ بِالْغِذَاءِ فَانْظُرْ فِيمَا تُغْذِي قَلْبَكَ وَجِسْمَكَ» ای کمیل، زبانت هرچه می گوید بر اثر قلبت است؛ یعنی هر خاطره ای در ذهن است، آن خاطره را به زبان می آوری؛ چیزهایی که از قلبت صادر می شود، به خاطر غذایی است که می خوری؛ غذا در روح اثر دارد و روح در بیان اثر دارد. اینها همه به هم وصل است (نوری، ۱۴۰۸، ج ۵، ص ۲۱۸).

پیامدهای اخلاقی لقمه حرام در اندیشه افراد خانواده به طور مستقیم بر کیفیت روابط و تربیت فرزندان تأثیر می گذارد. هنگامی که والدین از تغذیه حرام استفاده کنند، سلامت روحی و معنوی آنها به خطر می افتد و این وضعیت درک و فهم آنان را مختل می کند. بر اساس فرمایش حضرت علی علیه السلام، ارتباطی مستقیم بین تغذیه و سلامت قلب وجود دارد که در نهایت بر رفتار و گفتار افراد خانواده اثرگذار است. این فرایند منجر به ایجاد افکار غیر سالم و زشت در والدین می شود، که موجب اشتباهات جدی در تربیت فرزندان خواهد شد. بنابراین لقمه حرام می تواند ریشه مشکلات اخلاقی در خانواده ها باشد و به تدریج باعث زنگار قلب و قفل شدن ادراک در آنها گردد. در نتیجه، این مسئله نیازمند بررسی و تبیین دقیق تری برای فهم عمیق تر آثار آن بر خانواده ها و تربیت فرزندان است.

در ادامه، پیامدهای اخلاقی که لقمه حرام می تواند در اندیشه افراد خانواده داشته باشد و در بعد اندیشه و رفتار آنان بروز پیدا کرده و تمام ابعاد فردی او را تحت تأثیر قرار دهد، بررسی و تبیین می گردد:

۱. جنون

یکی از پیامدهای اخلاقی لقمه حرام و تأثیر آن در بُعد اندیشه و گرایش افراد، جنون است. اثرات تغذیه حرام در اندیشه افراد آنان را دچار جنون و دیوانگی می‌کند و از آنجایی که علاوه بر اثرات جسمانی، اثرات روحی و روانی نیز به دنبال خواهد داشت و یکی از آن اثرات روحی، قساوت و سنگ‌دلی فرد است که در اثر آن، دچار جنون می‌شود و در تعاملات اجتماعی ممکن است دست به قتل یا خودکشی و یا خوی درندگی و سبعیت در او بیداد کند.

امام صادق علیه السلام در پاسخ به اینکه «چرا خداوند خوردن خون را حرام کرده است؟» می‌فرماید:

«وَأَمَّا الدَّمُ فَإِنَّهُ يُوْرِثُ أَكْلُهُ الْمَاءَ الْأَضْفَرَ وَبَيَّحِرُ الْفَمَ وَيَنْتِنُ الرِّيحَ وَيَسِيئُ الْخُلُقَ وَ يُوْرِثُ الْكَلْبَ وَالْقَسْوَةَ لِلْقَلْبِ وَقِلَّةَ الرَّأْفَةِ وَالرَّحْمَةَ حَتَّى لَا يُؤْمِنَنَّ أَنْ يَقْتُلَ وَلَدَهُ وَوَالِدِيهِ؛ خداوند خوردن خون را حرام کرده، به خاطر آنکه سبب جنون و سنگ‌دلی و کمبود مهربانی می‌شود؛ تا آنجا که ممکن است فرزند و یا پدر و مادرش را به قتل برساند!» (مفید، ۱۴۱۳، ص ۱۰۳).

لقمه حرام به عنوان یک عامل تأثیرگذار بر سلامت روانی و اخلاقی افراد، می‌تواند منجر به پیامدهایی مانند جنون و قساوت قلب شود. روایت امام صادق علیه السلام در مورد حرمت مصرف خون، به طور غیرمستقیم به این ارتباط اشاره دارد. این روایت نشان می‌دهد که تغذیه حرام می‌تواند بر اندیشه و رفتار افراد تأثیر منفی بگذارد و باعث ایجاد اختلالات روانی و رفتارهای خشونت‌آمیز شود. اثرات روحی و روانی لقمه حرام، شامل قساوت قلب، کمبود مهربانی و ایجاد خوی درندگی است که می‌تواند تعاملات اجتماعی را به شدت تحت تأثیر قرار دهد. بنابراین درک این ارتباط بین تغذیه و اخلاق، می‌تواند به شناسایی و رفع مشکلات اخلاقی و روانی ناشی از لقمه حرام در خانواده‌ها و جوامع کمک کند.

لقمه حرام، به عنوان یک عامل تغذیه‌ای منفی، تأثیرات گسترده‌ای بر سلامت جسمی و روانی افراد دارد. این تأثیرات روان‌شناختی می‌تواند منجر به تضعیف





حساسیت اخلاقی و قساوت قلب شود که در نهایت، تصمیم‌گیری‌های اخلاقی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. بیانات مقام معظم رهبری در مورد سقط جنین در غرب، به طور غیرمستقیم به این ارتباط اشاره دارد. در جوامعی که لقمه حرام رایج است، افراد ممکن است نسبت به مسائل اخلاقی بی‌تفاوت شوند و اقداماتی مانند سقط جنین را بدون در نظر گرفتن عواقب اخلاقی انجام دهند. بنابراین لقمه حرام می‌تواند بر ساختار فکری و اخلاقی افراد و بر تصمیمات مهم زندگی آنها تأثیرگذار باشد. درک این ارتباط می‌تواند به عنوان یک عامل کلیدی در تربیت اخلاقی و آگاهی‌دهی به خانواده‌ها مورد توجه قرار گیرد.

قرآن کریم بعضی از تغذیه‌های حرام را معرفی کرده و فرموده: *إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخَنَازِيرِ...*؛ خداوند مردار و خون و گوشت خوک و آنچه را با نام غیرخدا سر بریده اند، بر شما تحریم کرده است (سوره بقره، آیه ۱۷۳).

جنون و دیوانگی به عنوان یکی از پیامدهای اخلاقی لقمه حرام، نشان‌دهنده تأثیر عمیق تغذیه حرام بر روح و روان افراد است. بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی) و امام صادق علیه السلام مؤید این نکته است که مصرف لقمه حرام نه تنها سلامت جسمانی را به خطر می‌اندازد؛ بلکه بر بینش، گرایش و دیدگاه افراد تأثیر منفی می‌گذارد. قساوت قلب و افزایش گرایش به خشونت در افراد، به ویژه در تعامل با دیگران، می‌تواند زمینه‌ساز آسیب‌های اجتماعی، از جمله سقط جنین و رفتارهای خشونت‌آمیز باشد. تربیت فرزندان در چنین محیطی به شدت تحت تأثیر این آثار منفی قرار می‌گیرد و زمینه‌های انحرافات اخلاقی و رفتاری را فراهم می‌آورد. بنابراین توجه به تغذیه حلال و سالم می‌تواند نقش بسزایی در حفظ سلامت روح و روان و تربیت صحیح نسل‌های آینده ایفا کند.

۲. استبداد رأی و عدم نصیحت‌پذیری

از جمله پیامدهای اخلاقی لقمه حرام و اثراتی که ناشی از تغذیه حرام در اندیشه و افکار افراد خانواده دارد، به طوری که نتیجه افکار و اندیشه در رفتار آنان ظهور و بروز پیدا

می‌کند، عدم نصیحت‌پذیری و استبداد رأی افراد خانواده است؛ زیرا حرام‌خواری، بر عقاید و اعمال آدمی تأثیری بسیار زیان‌بار دارد و راه سعادت و خیر و فلاح را بر او می‌بندد و چنان او را سرگرم دنیا و سرسپرده شیطان می‌کند که حتی حاضر نمی‌شود به سخنان حق که از سوی بهترین افراد ایراد می‌گردد، گوش فرا دهد. چنانکه در بیانات مقام معظم رهبری به مصداق‌های چنین افرادی اشاره شده و فرموده‌اند:

در دوران قدیم، سلاطینی بودند که با استبداد رأی حکومت می‌کردند؛ بدون اینکه قانونی برایشان وجود داشته باشد. قانون را هم خودشان وضع می‌کردند و اراده آنها کارگزار و حاکم مطلق در بین مردم بود (بیانات رهبری، ۱۳۶۹، خطبه‌های نماز جمعه تهران). و نیز آنانکه به دستور یزید به جنگ با امام حسین علیه السلام برخاستند، به حرام‌خواری آلوده بودند. این حرام‌خواری، چشم و دل و اندیشه آنان را در هم نور دیده و نقش حقیقت و صداقت را از ذهن‌شان زدوده بود و دچار استبداد رأی شده و حتی نصیحت امام معصوم علیه السلام را گوش فرا ندادند. امام حسین علیه السلام در روز عاشورا کوشید تا با نصیحت و موعظه، لشکر عبیدالله بن زیاد را از زشت‌کاری‌شان آگاه کند و از ادامه راهی که در آن لغزیده‌اند، باز دارد؛ اما آنان با غوغا و جنجال، مانع رسیدن صدای امام علیه السلام به گوش خود شدند. امام رو به آنان کرد و فرمود:

«أَدْعُوكُمْ إِلَى سَبِيلِ الرَّشَادِ فَمَنْ أَطَاعَنِي كَانَ مِنَ الْمُرْشِدِينَ وَمَنْ عَصَانِي كَانَ مِنَ الْمُهْلَكِينَ وَكُلُّكُمْ عَاصٍ لِأَمْرِي غَيْرُ مُسْتَمِعٍ قَوْلِي فَقَدْ مُلِئْتُ بِطُغْيَانِكُمْ مِنَ الْحَرَامِ وَطُبِعَ عَلَى قُلُوبِكُمْ وَبَلَّغْتُكُمْ أَلَّا تُنْصِتُونَ أَلَّا تَسْمَعُونَ؛ شما را به راه رشد فرا می‌خوانم؛ هر که اطاعت می‌کند، رستگار است و هر که نافرمانی‌ام کند، در زمره هلاک‌شدگان قرار می‌گیرد. همه شما فرمان مرا سرپیچی می‌کنید؛ به سخنانم گوش فرا نمی‌دهید؛ البته (حق دارید، چرا که) شکم‌هایتان از حرام پر شده است؛ در نتیجه خداوند بر دل‌های شما مهر زده است (و هرگز حقایق را درک نمی‌کنید)؛ شما چرا ساکت نمی‌شوید؛ چرا گوش نمی‌دهید و نمی‌شنوید؟!» (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۴۵، ص ۸).

لقمه حرام تأثیر عمیقی بر اندیشه و تفکر افراد خانواده دارد و می‌تواند به شکل‌گیری باورها و رفتارهای نادرست منجر شود. این نوع تغذیه، به جای تقویت ارزش‌های اخلاقی





و تقوایی، انسان‌ها را در مسیری قرار می‌دهد که از نصایح حق و اندرزهای مشفقانه غافل می‌شوند و در برابر حقایق، سرسختی می‌ورزند. به‌طور خاص، حرام‌خواری موجب ایجاد روحیه استبداد رأی در افراد می‌شود؛ چرا که افراد با پر شدن شکم از لقمه‌های حرام، دچار قساوت قلب می‌شوند و قدرت تشخیص حق از باطل را از دست می‌دهند. مقام معظم رهبری در بیانات خود به سابقه تاریخی افرادی اشاره می‌کند که به دلیل پر بودن شکم‌شان از حرام، توان شنیدن حقیقت را نداشتند. این وضعیت، بستر را برای تربیت فرزندان به گونه‌ای فراهم می‌آورد که آنها نیز در آینده به عدم پذیرش نصیحت و نیز خودرأیی دچار شوند؛ که این خود یک چرخه باطل و نگران‌کننده است. در نتیجه، لقمه حرام نه تنها بر اندیشه فرد تأثیر منفی می‌گذارد؛ بلکه بر تربیت اخلاقی نسل‌های آینده نیز آثار و خیمی به جا می‌گذارد.

د) غفلت‌زدگی

از پیامدهای اخلاقی لقمه حرام، و تأثیر آن در بُعد اندیشه و افکار افراد خانواده، غفلت‌زدگی است. بر اثر غفلت‌زدگی، افراد خانواده بی‌تقوایی پیش گرفته، و از تربیت صحیح فرزندان غفلت می‌کنند.

در اثر لقمه حرام کار به جایی می‌رسد که صفات رذیله و ارتکاب گناه در خانواده به عنوان یک ارزش جلوه می‌کند. بی‌حیایی و دوری از عفت و غیرت برای برخی ارزشمند می‌شود و گناهان و ناهنجاری‌هایی نظیر؛ دروغ، غیبت و تهمت به عنوان ارزش‌های جدید جلوه می‌کند که ریشه در حرام‌خواری دارد. مثلاً کوتاهی در انجام وظیفه، کم‌کاری در محل کار و رشوه‌خواری برای آنها عادی است. ربا می‌دهند و ربا می‌گیرند؛ گران‌فروشی و کم‌فروشی می‌کنند؛ اقلام مورد احتیاج مردم را احتکار می‌کنند و غش در معامله فراوان است. از پرداخت واجبات مالی، نظیر خمس و زکات نیز خودداری می‌کنند. در چنین خانواده‌ای، تربیت دینی فرزندان ممکن نخواهد بود؛ زیرا فرزندان با خوردن غذای حرام، نه تنها راجع به دین کسل و غافل می‌شوند؛ بلکه سقوط خواهند کرد. افرادی که غذای حرام به خورد خانواده خود می‌دهند، در روز قیامت بیش از

دیگران حسرت می‌خورند؛ زیرا فرزندان و خانواده آنها شکایت می‌کنند که خدایا ما منحرف شدیم و شکایت این پدر را به تو می‌کنیم؛ برای اینکه او غذای حرام به خانه آورد و ما خوردیم و منحرف شدیم. می‌گویند: خدایا! حق ما را از او بگیر؛ زیرا او از راه حرام به ما غذا می‌داد. غذای حرام انسان را به سقوط می‌کشانند. اولین سقوطش آن است که یک حالت غفلت برای او پیدا می‌شود و باعث می‌گردد که دیگر حال عبادت نداشته باشد. دیگر از نماز لذت نبرد. و در نهایت سقوطش به آنجا می‌رسد که از گناه لذت می‌برد و رابطه با خداوند برایش مشکل است. دیگر توفیق خواندن نماز شب را ندارد؛ بلکه توفیق خواندن نماز اول وقت هم را از دست می‌دهد و به آنجا می‌رسد که کار زشت برای او کار خوب می‌شود (انصاریان، بی‌تا، ج ۵، ص ۱۱۴).

پیدایش غفلت زدگی می‌تواند از پیامدهای اخلاقی لقمه حرام باشد که تأثیر عمیق و مخربی بر اندیشه و رفتار خانواده دارد. این غفلت موجب می‌شود که ناهنجاری‌هایی مانند دروغ‌گویی و بی‌حیایی به عنوان ارزش‌های جدید پذیرفته شوند. فرزندان در فضایی پرورش می‌یابند که حرام‌خواری، طبیعی جلوه می‌کند و همین امر به انحرافات رفتاری و فکری آنها منجر می‌شود. غفلت از اصول اخلاقی و دینی در خانواده، مانع تربیت صحیح فرزندان خواهد شد. مقام معظم رهبری به بیداری و عدم غفلت تأکید می‌کنند؛ زیرا غفلت از خداوند و آموزه‌های دینی، بزرگ‌ترین عذاب برای یک جامعه است. در نتیجه، رعایت حلال و حرام و توجه به تربیت اخلاقی ضروری است، تا از انحراف نسل جوان جلوگیری شود.

بنابراین لقمه حرام به عنوان یک عامل تأثیرگذار بر سلامت اخلاقی خانواده، می‌تواند منجر به غفلت زدگی و انحراف از اصول اخلاقی و دینی شود. این غفلت، زمینه‌ساز پذیرش ناهنجاری‌های اخلاقی در میان فرزندان است. با این حال، غفلت یک پدیده چند وجهی است و نمی‌توان آن را به طور قطع به لقمه حرام نسبت داد. مقام معظم رهبری بر بیداری و آگاهی تأکید می‌کنند؛ زیرا غفلت از آموزه‌های دینی عاقبت شومی دارد. برای مقابله با این چالش، تربیت اخلاقی قوی در خانواده و آگاهی‌دهی در مورد تأثیرات منفی لقمه حرام، ضروری است تا نسل جوان را از انحراف رفتاری و فکری محافظت کند.





۵) جهل مرکب

یکی از پیامدهای اخلاقی لقمه حرام و تأثیر آن در اندیشه افراد خانواده، فرو رفتن در جهل مرکب است. جهل مرکب در بیانات مقام معظم رهبری یعنی طبق يك بينش بسيار تنگ نظرانه و غلط چیزی را برای خود دین اتخاذ کردن و در راه آن دین، زدن و کشتن و مبارزه کردن است. بیانات رهبری، ۱۳۷۰، سخنرانی در دیدار با اقشار مختلف مردم در روز بیست و نهم ماه مبارک رمضان). جهل مرکب معنای دیگری نیز دارد که چندان مصطلح نیست و البته دارای زیان کمتری است و آن بی خبری از جهل و ناآگاهی خویش است. به این معنا که جاهل نمی داند که جاهل است. این حالت، در واقع یکی از مصادیق غفلت است؛ زیرا گرفتار بدان، از جهل خویش غافل است؛ ولی امکان تنبه و هوشیاری او بیش از حالتی است که در بیان معنای مشهور جهل مرکب گفته شد (مظاهری، ۱۳۸۳، ج ۲، ص ۶۶). به فرموده قرآن کریم و رشکسته ترین افراد، همین افراد هستند:

«قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا، الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا؛ بگو: آیا شما را خبر دهم که زیان کارترین مردم کیست؟ آنانکه در زندگی دنیا تلاش شان گم و نابود می شود؛ در حالی که می پندارند (هم چنان) کار شایسته و نیک انجام می دهند» (سوره کهف، آیه ۱۰۳ و ۱۰۴).

اگر کسی جهل مرکب دارد و راه خطا برود و نفهمد که خطا می رود، خاسر است؛ لیکن همین خاسر، خسارنش قابل زوال است و امید نجات دارد. اما اگر راه خطا رفت و به غیر حق اصابت کرد و همان باطل را پذیرفت، تا آنجا که وقتی حق هم برایش جلوه کرد، از آن اعراض کرد و دل باخته استکبار و تعصب جاهلانه خود بود؛ چنین کسی از هر خاسری خاسرتر است و عملش از عمل هرکس دیگری بی نتیجه تر است؛ زیرا این خسارانی است که زایل نمی شود و امید نمی رود که روزی مبدل به سعادت شود.

و اینکه کسی با روشن شدن بطلان اعمالش، باز هم آن را حق بیندارد، از این جهت است که دلش مجذوب زینت های دنیا و زخارف آن شده و در شهوات غوطه ور گشته است. لذا همین انجذاب به مادیت، او را از میل به پیروی حق و شنیدن داعی آن و پذیرفتن ندای منادی فطرت باز می دارد (طباطبایی، ۱۳۷۴، ج ۱۳، ص ۵۴۷).

بنابراین از پیامدهای اخلاقی لقمه حرام و تأثیر آن در بُعد اندیشه افراد خانواده، جهل مرکب است؛ زیرا زشتی را زیبایی پنداشته و سعی در مسیر ناحق را صواب پنداشته و فرزندان خود را نیز بر اساس جهل و پندارگرایی می‌پروراند، که طبق آموزه‌های قرآن کریم و رهنمودهای رهبرانقلاب اسلامی چنین فردی زیان‌کارترین مردم است. لقمه حرام به عنوان یک عامل مهم در ایجاد جهل مرکب در افراد و خانواده‌ها شناخته می‌شود. مطابق فرمایش مقام معظم رهبری، جهل مرکب به وضعیت فردی اطلاق می‌شود که با تنگ‌نظری و برداشت‌های نادرست، به توجیه رفتارهای زشت و ناپسند می‌پردازد. چنین افرادی به دلیل غفلت از حقیقت، زشتی‌های اعمال خود را زیبا و صحیح پنداشته و در مسیر نادرست قدم می‌گذارند. به تبع، این وضعیت بر تربیت فرزندان نیز تأثیر منفی داشته و آنان را در محیطی سرشار از پندارهای غلط بزرگ می‌کند. در نتیجه، این نوع جهل نه تنها به خسران فردی، بلکه به زوال هویتی و اعتقادی در خانواده منجر می‌شود. لذا توجه به مفهوم لقمه حرام و آگاهی از تبعات آن در ابعاد اخلاقی و اجتماعی بسیار حائز اهمیت است.

ب) تأثیر تغذیه حرام در رفتار مادر

۱. ضعف جسمی و کوتاهی در امر واجبات و انجام وظایف

از پیامدهای اخلاقی لقمه حرام و تأثیر آن در رفتار افراد خانواده، ضعف جسمی است، که اثر آن کوتاهی در امر واجبات و انجام وظایف است. همچنین امام رضا (ع) فرموده است:

«وَحَرِّمَتِ الْمَيِّتَةُ لِمَا فِيهَا مِنْ فَسَادِ الْأَبْدَانِ وَالْأَفَاقَةِ؛ خوردن مردار حرام است؛ زیرا

سبب تباهی و آفت بدن می‌گردد» (حرعاملی، ۱۴۰۹، ج ۲۴، ص ۱۰۲).

بنابراین تغذیه حرام سبب ضعف و سستی بدن افراد خانواده شده و این سستی، از عوامل زمینه‌ساز کوتاهی آنان در انجام واجبات و وظایف است.

در بیانات مقام معظم رهبری به اهمیت سلامتی بدن اشاره شده و فرموده اند:

انسان همه دنیا را برای چه می‌خواهد؟ برای این می‌خواهد که جسم او سالم باشد،





بیماری نداشته باشد و امنیت داشته باشد و شکمش خالی نباشد» (بیانات رهبری، دی‌ماه ۱۳۸۲، شرح حدیث در ابتدای جلسه درس خارج فقه). و با اینکه مادران نیز نیاز به غذای سالم دارند تا شکم‌شان سیر بماند و جسم سالم داشته باشند؛ ولی طبق رهنمودهای مقام معظم رهبری که فرمودند: «غذای حرام نمی‌خورد، غذای با چپاول و زور و ظلم به دست آمده را به لب نزدیک نمی‌کند» (بیانات رهبری در دیدار جمعی از کارگران و معلمان کشور، اردیبهشت ۱۳۷۵).

لقمه حرام به عنوان یکی از عوامل اصلی در ایجاد ضعف جسمی و کوتاهی در انجام واجبات و وظایف شناخته می‌شود. طبق فرمایش مقام معظم رهبری، سلامتی بدن برای انسان اهمیت بسزایی دارد و او علاوه بر نیاز به غذا، به غذای سالم و حلال نیازمند است. در این راستا، مصرف غذاهای حرام و چپاولی، نه تنها به فساد جسم منجر می‌شود؛ بلکه توانایی فرد را در انجام مسئولیت‌ها و واجبات کاهش می‌دهد. از این رو، ضعف جسمی ناشی از لقمه حرام می‌تواند به سستی در انجام وظایف دینی و اخلاقی منجر شود و این امر بر کیفیت زندگی خانواده تأثیر منفی می‌گذارد.

۲. از بین رفتن شرط قبولی دعا و عبادات

عدم قبولی نماز یکی از پیامدهای اخلاقی لقمه حرام و تأثیر آن در رفتار و اعمال افراد خانواده است. قبولی نماز شرایط زیادی لازم دارد که انسان باید رعایت کند؛ از جمله حضور قلب و صفای باطن، اما لقمه حرام، پاکی دل و صفای باطن را از افراد خانواده می‌گیرد. نماز نقش سرنوشت‌ساز در دوجهان برای هر انسانی دارد و اولین سؤالی که از انسان در روز قیامت خواهد شد، درباره نماز است.

رسول خدا ﷺ فرمودند: «مَنْ أَكَلَ لُقْمَةً حَرَامًا لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةٌ أَزْبَعِينَ لَيْلَةً؛ وَلَمْ تُسْتَجَبْ لَهُ دَعْوَةٌ أَزْبَعِينَ صَبَاحًا وَكُلُّ لَحْمٍ يُنْبِئُهُ الْحَرَامُ فَالْنَّارُ أُولَى بِهِ؛ نماز کسی که لقمه‌اش حرام است، تا چهل روز از ارزش چندانی برخوردار نیست؛ و تا چهل روز دعای او مستجاب نمی‌گردد و هر مقدار از بدن که پرورش یافته لقمه حرام باشد، سزاوار آتش و سوختن است (ابن فهد حلی، ۱۰۴۷، ص ۱۴۱).

و همچنین لقمه حرام علاوه بر عدم قبولی نماز، باعث عدم استجابیت دعا می‌گردد. در حدیثی قدسی آمده است که خداوند متعال می‌فرماید: «فَمِنْكَ الدُّعَاءُ وَعَلَيَّ الْإِجَابَةُ فَلَا تَحْجُبْ عَنِّي دَعْوَةً إِلَّا دَعْوَةَ آكِلِ الْحَرَامِ؛ بنده من! تو دعا کن، من اجابت می‌کنم؛ بدان که تمام دعاها به پیشگاه اجابت من می‌رسد؛ مگر دعای کسی که مال حرام می‌خورد» (حرعاملی، ۱۴۱۴ق، ج ۳، ص ۱۲۸).

بنابراین یکی از پیامدهای لقمه حرام در رفتار و اعمال افراد خانواده، از بین رفتن شرط قبولی عبادات است. و انسان زمانی که نماز خود را با طهارت باطنی به جا نیاورد، قطعاً از آن آثار تربیتی و آرامش روحی که از نماز نصیب انسان می‌شود، محروم مانده و در زندگی دچار پریشانی، افسردگی شده و در اثر این فشارهای روحی، مستحبات و نماز اول وقت را نیز از دست خواهد داد. در حالی که نماز اول وقت و انس با ذکر الهی در برنامه زندگی انسان بسیار تأثیرگذار است. چنان که مقام معظم رهبری به مصداقی از انس با ذکر الهی و نماز اول وقت امام خمینی (ره) اشاره کرده و فرموده اند:

«ایشان تا آخرین لحظات حیاتشان، ذکر و نماز و دعا را از دست ندادند. حاج احمد آقا فرزند عزیز حضرت امام می‌گفتند پیش از ظهر روز آخر حیات امام (ره)، ایشان روی تخت دائماً نماز می‌خواندند. مدتی گذشت، پرسیدند: ظهر شده است؟ گفتم: بله. آن وقت خواندن نماز ظهر و عصر با نوافلش را شروع کردند. بعد از اتمام نماز، مشغول ذکر گفتن شدند و تا لحظاتی که در حالت اغما به سر می‌بردند، مرتب پشت سر هم می‌گفتند: «سبحان الله و الحمد لله و لا اله الا الله و الله أكبر». این کار برای ما درس است؛ باید به کارها و روحیات او توجه کنیم و از آن درس بگیریم» (بیانات رهبری، سال ۱۳۶۸، سخنرانی در مراسم بیعت فرماندهان و اعضای کمیته‌های انقلاب اسلامی).

بنابراین لقمه حرام شرط قبولی نماز و دعا را از بین می‌برد و آثار منفی بر رفتار افراد خانواده می‌گذارد. عدم طهارت باطنی ناشی از تغذیه حرام، آرامش روحی را سلب و به پریشانی و افسردگی می‌انجامد. این امر، انجام مستحبات و نماز اول وقت را نیز دشوار می‌کند. تربیت دینی فرزندان در چنین خانواده‌ای، به شدت آسیب‌پذیر است. رفتارهای ناپسند و عدم توجه به ارزش‌های دینی از پیامدهای آن است. بنابراین توجه به حلال و





حرام در تغذیه، امری ضروری برای سلامت روحی و تربیت صحیح فرزندان است.

نتیجه گیری

پژوهش حاضر در پی بررسی پیامدهای اخلاقی لقمه حرام و تأثیر آن بر اندیشه و رفتار خانواده از دیدگاه مقام معظم رهبری بود. این تحقیق بر مبنای روایات دینی و آموزه‌های مقام معظم رهبری و با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و ابزار فیش برداری، به تبیین تأثیر لقمه حرام بر خانواده و به‌ویژه بر جنبه‌های اخلاقی آن در ابعاد مختلف اندیشه، رفتار و گفتار پرداخت. یافته‌های این تحقیق نشان داد که لقمه حرام تأثیرات منفی قابل توجهی بر اندیشه و رفتار خانواده‌ها دارد و از این جهت دارای پیامدهایی است که باید به دقت مورد توجه قرار گیرد.

در بعد اندیشه، لقمه حرام باعث غفلت، استبداد رأی و جهل مرکب می‌شود. این امر به‌ویژه در اندیشه‌های خانوادگی و تصمیمات پدر و مادر در تربیت فرزندان مشاهده می‌شود. تغذیه حرام به‌عنوان یک عامل تأثیرگذار، موجب فساد اندیشه‌ها و ایجاد ابهام در تشخیص صحیح از ناصحیح می‌شود. در بعد رفتار، رفتار افراد خانواده تحت تأثیر لقمه حرام، دچار بی‌تعادلی و عدم صداقت می‌شود؛ این امر به‌ویژه در ارتباطات خانوادگی و تعاملات اجتماعی آنها مشاهده می‌گردد. در نتیجه، اعضای خانواده از آرامش روحی و معنوی که می‌تواند از اعمال عبادی ناشی شود، محروم می‌گردند. در بعد گفتار، لقمه حرام باعث کاهش صداقت در گفتار افراد می‌شود که این مسئله بر روابط خانوادگی و اجتماعی تأثیر منفی می‌گذارد.

با توجه به یافته‌های تحقیق، می‌توان گفت که لقمه حرام بر تمام جنبه‌های اخلاقی فرد و خانواده تأثیرگذار است. این تأثیرات هم در سطح فردی و هم در سطح خانوادگی، به‌طور مستقیم بر کیفیت روابط خانوادگی، تربیت فرزند و رفتارهای اجتماعی اثر می‌گذارد. فرضیه‌های تحقیق مبنی بر اینکه لقمه حرام می‌تواند بر اندیشه و رفتار خانواده تأثیر منفی بگذارد، به‌طور قطعی تأیید می‌شود. یافته‌ها نشان داد که تأثیرات منفی لقمه حرام در ابعاد مختلف اندیشه، رفتار و گفتار در خانواده‌ها واضح و مستند

است. همچنین فرضیه‌های دیگر مبنی بر اینکه لقمه حرام می‌تواند عاملی برای تضعیف اخلاقی افراد خانواده باشد نیز مورد تأیید قرار می‌گیرد.

نتایج این تحقیق خلاءهای علمی موجود در زمینه تأثیرات تغذیه بر رفتار و اخلاق خانواده را پر کرده است. این تحقیق با استناد به منابع دینی و روایات مقام معظم رهبری، شکاف‌های موجود در پژوهش‌های قبلی را شفاف کرده و به‌ویژه توجه به اهمیت تغذیه حلال در تربیت اخلاقی خانواده‌ها را برجسته ساخته است.

پیشنهاد می‌شود که پژوهشگران در آینده به بررسی تأثیرات لقمه حرام بر جنبه‌های دیگر زندگی اجتماعی و روان‌شناختی افراد، مانند تأثیر آن بر روابط شغلی، اجتماعی و یا حتی بر روحیه‌های جمعی در جوامع مختلف بپردازند. همچنین تحقیقات بیشتری در مورد تأثیر لقمه حرام بر فرزندپروری و نحوه تأثیر آن بر رفتار و اخلاق کودکان و نوجوانان لازم است. در بخش کاربردی، به‌ویژه در جوامعی که مشکلات اخلاقی و رفتاری ناشی از تغذیه حرام در آنها مشهود است، پیشنهاد می‌شود که برنامه‌های آموزشی و آگاهی‌دهی در زمینه اهمیت تغذیه حلال در خانواده‌ها تقویت گردد. برگزاری کلاس‌ها و دوره‌های آموزشی با محوریت اخلاق اسلامی و تغذیه حلال، می‌تواند به‌طور قابل توجهی بر ارتقاء رفتار و اندیشه‌های صحیح خانوادگی تأثیر گذارد.

محدودیت‌های این تحقیق شامل استفاده از منابع کتابخانه‌ای و فیش‌برداری به‌عنوان تنها ابزار جمع‌آوری اطلاعات بوده است. همچنین به دلیل عدم دسترسی به داده‌های تجربی در برخی مناطق خاص و یا عدم امکان مطالعه بر روی گروه‌های وسیع‌تری از خانواده‌ها، تحقیق نتوانسته است تأثیرات دقیق‌تر و همه‌جانبه‌تری را در این زمینه مورد بررسی قرار دهد. برای رفع مشکلات ناشی از تغذیه حرام و بهبود اخلاق خانوادگی، باید فرهنگ‌سازی و آگاهی‌دهی در مورد اهمیت تغذیه حلال به‌ویژه در سطح مدارس، رسانه‌ها و درون خانواده‌ها تقویت شود. تقویت اصول اخلاقی و دینی در خانواده‌ها می‌تواند گامی مؤثر در ایجاد جوامعی با روابط انسانی سالم و اخلاقی باشد.

در نهایت، این تحقیق نشان می‌دهد که توجه به مسئله لقمه حرام، نه تنها در حوزه فقه و دین، بلکه در جنبه‌های اجتماعی و روان‌شناختی نیز از اهمیت بالایی برخوردار



است. با پیروی از آموزه‌های مقام معظم رهبری در زمینه تغذیه حلال، می‌توان به ارتقاء اخلاق فردی و اجتماعی کمک کرد و مشکلات اخلاقی ناشی از تغذیه حرام را کاهش داد.



منابع

۱. قرآن.
۲. ابن بابویه، محمد بن علی، عیون أخبار الرضا علیه السلام، محقق، مهدی لاجوردی، تهران، بی نا، ۱۳۷۸.
۳. ابن بابویه، محمد بن علی، من لایحضره الفقیه، محقق، علی اکبر غفاری، قم، انتشارات دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۴۱۳.
۴. ابن شعبه حرانی، حسن بن علی، تحف العقول، محقق، علی اکبر غفاری، قم، جامعه مدرسین، ۱۳۶۳.
۵. ابن شعبه حرانی، حسن بن علی، تحف العقول، محقق علی اکبر غفاری، قم، جامعه مدرسین، ۱۳۶۳.
۶. ابن فهد حلی، احمد بن محمد، عدة الداعی و نجاح الساعی، محقق، احمد موحدی قمی، بی جا، دارالکتب الإسلامی، ۱۴۰۷.
۷. انصاریان، حسین، عرفان اسلامی، محقق محسن فیض پور، قم، دارالعرفان، بی تا.
۸. بحرانی اصفهانی، عبدالله بن نورالله، العلوم و المعارف والأحوال من الآیات و الأخبار و الأقوال (مستدرک سیده النساء إلى الإمام الجواد، ج ۴۵، محقق / مصحح، محمدباقر موحد ابطحی اصفهانی، قم، مؤسسه الإمام المهدي عجل الله تعالی فرجه الشریف، بی تا.
۹. حسینی دشتی، مصطفی، فرهنگ معارف و معاریف (دایره المعارف جامع اسلامی)، ج ۷، مؤسسه فرهنگی آرایه، ۱۳۷۹.
۱۰. حسینی، علی، ورزش، تغذیه، فیزیولوژی سلامت، قم، احسن الهدی، ۱۳۷۸.
۱۱. دستغیب، عبدالحسین، استعاذه، قم، نشر جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۸۶.
۱۲. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، ترجمه و تحقیق مفردات الفاظ قرآن، تهران، مرتضوی، ۱۳۷۴.
۱۳. رضائی اصفهانی، محمدعلی، پژوهشی در اعجاز علمی قرآن، رشت، انتشارات کتاب



- مبین، ۱۳۴۱.
۱۴. شیخ حرعاملی، محمدبن حسن، وسائل الشیعة، قم، مؤسسة آل البيت عليه السلام، ۱۴۰۹.
۱۵. شیخ حرعاملی، محمدبن حسن، وسائل الشیعة، محقق، مؤسسة آل البيت عليه السلام، قم، مؤسسة آل البيت عليهم السلام، ۱۴۰۹.
۱۶. شیخ حرعاملی، محمدبن حسن، هداية الأمة إلى أحكام الأئمة عليهم السلام، مشهد، آستانة الرضوية المقدسة، مجمع البحوث الإسلامية، ۱۴۱۴.
۱۷. طباطبایی، سیدمحمدحسین، ترجمه تفسیر المیزان، مترجم سیدمحمدباقر موسوی همدانی، قم، دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم چاپ پنجم، ۱۳۷۴.
۱۸. عاملی، ابراهیم، تفسیر عاملی، محقق علی اکبر غفاری، تهران، ۱۳۶۰.
۱۹. عمید، حسن، فرهنگ لغت عمید، تهران، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۸۱.
۲۰. قمی، شیخ عباس، سفینه البحار، قم، انتشارات اسوه، ۱۴۱۴.
۲۱. قمی، شیخ عباس، مقامات العلیة فی موجبات السعادة الأبدية، قم، کنگره بزرگداشت محدث قمی، بی تا.
۲۲. کوئن، بروس، مبانی جامعه شناسی، ترجمه غلام عباس توسلی، و رضا فاضل، چاپ شانزدهم، تهران، سمت، ۱۳۸۴.
۲۳. کلینی، محمدبن یعقوب، اصول کافی، قم، دارالحديث، ۱۴۲۹.
۲۴. مجلسی، محمدباقر بن محمدتقی، بحار الأنوار، بیروت، دار إحياء التراث العربی، ۱۴۰۳.
۲۵. مجلسی، محمدباقر بن محمدتقی، عین الحیات، قم، انتشارات صدوق، ۱۳۶۰.
۲۶. مظاهری، حسین، کاوشی نو در اخلاق اسلامی و شؤون حکمت عملی، مترجم، محمود ابوالقاسمی، حمیدرضا، تهران، ذکر، ۱۳۸۳.
۲۷. مفید، محمدبن محمد، الاختصاص، محقق، علی اکبر غفاری، قم، انتشارات المؤتمر العالمي لالفیه الشیخ المفید، ۱۴۱۳.

۲۸. نراقی، احمد بن محمد مهدی، معراج السعادة، قم، نشر مؤسسه انتشارات هجرت، ۱۳۷۸.
۲۹. نوری، حسین بن محمد تقی، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، قم، مؤسسه آل البيت علیهم السلام، ۱۴۰۸.
۳۰. ورام بن ابی فراس، مسعود بن عیسی، موسوعة ورام، قم، مکتبه فقیه، ۱۴۱۰.



